

Természettudományok

Biológia
Csillagászat, űrkutatás
Fizika, atomfizika
Földtudományok, földrajz, meteorológia
Kémia
Környezetvédelem
Matematika
Orvostudomány, állatorvosi tudomány

Műszaki tudományok, szakterületek és gazdasági ágazatok

Anyagtudományok
Bányászat
Elektrotechnika, híradástechnika
Energetika, energiagazdálkodás
Építőmérnöki tudományok, építőipar
Gépészet, automatizálás, robotok
Kohászat
Könnyűipar
Közlekedés, szállítás
Mezőgazdaság, élelmiszeripar
Számítástechnika, hálózatok
Vegyipar

Társadalomtudományok és területek

Filozófia
Irodalomtudomány
Jog
Könyvtár, informatika
Közgazdaságtan
Néprajz
Nyelvtudomány
Pedagógia, nevelés
Politika
Régészet, muzeológia
Szociológia
Történelem
Tudománytan

Humán területek, kultúra

Film, színház, előadóművészet
Idegenforgalom, utazás, turizmus
Játék, humor
Képzőművészet
Kommunikáció, tömegkommunikáció
Sport
Szépirodalom
Vallás
Zene
Kézírók és be nem sorolható dokumentumok
Katalógusok
Lexikonok
Szótárak
Térképek
Egyéb

III. melléklet**Mintapélda a bibliográfiai adatokat tartalmazó fejlécre:**

TI: TurboGopher
TI: Egy egyszerű hozzáférési lehetőség az Internethez a Macintoshról (alcím)
AU: Edward J. Valauskas
NA: Drotos László (fordító)
DT: cikk
PD: 1993/03 (angol nyelvű nyomtatott változat)
PD: 1993/04/30 (magyar fordítás és számítógépes változat)
SO: Online V.17. No.2 p.87-89 (angol nyelvű nyomtatott változat)
SO: PETRA/KATALIST archivum, KATAL100 könyvtár, No. 0105. (magyar fordítás)
KW: Gopher
KW: Internet
KW: Macintosh

Összeállította: Drótos László (h1192dro@ella.hu)

Szaksajtónk kezdetei – különös tekintettel a reáltudományokra

Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei sorozat keretében – kb. fél évvel *Tószegi Zsuzsanna* képi információval kapcsolatos kismonográfiája után – *Batári Gyula* tollából ismét „TMT-nek való” könyv jelent meg. (Csupán a „rend kedvéért” szölkünk róla: *Batári művének sorozatszám* meg is előzi a korábban megjelentet.)

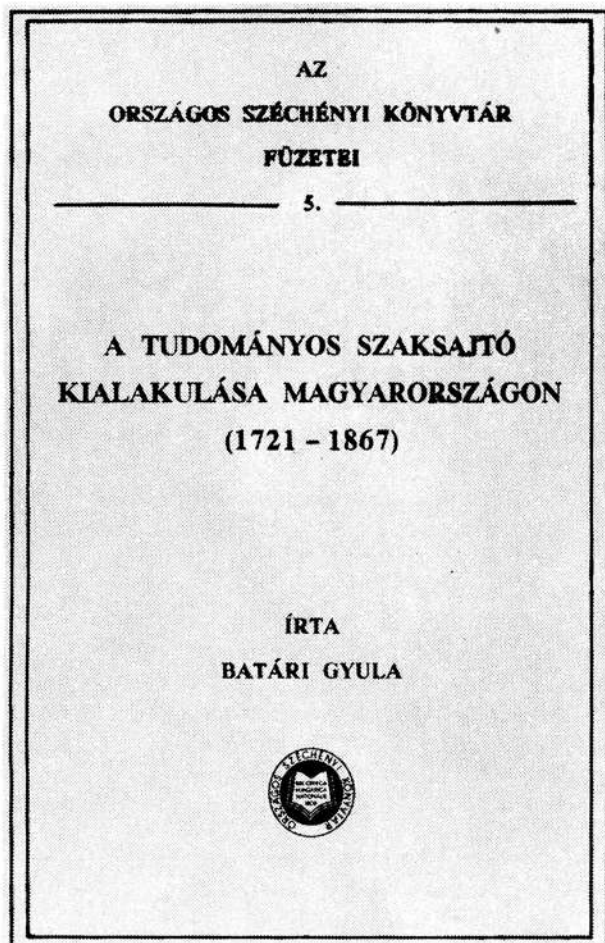
A „TMT-nek való”-ság a *Batári-mű* témájából adódik; nevezetesen azt a folyamatot „tárgyazza”, amelynek közel 150 éve során kialakul és differenciált alakzatokat vesz fel a reáltudományi területeken is a korszerű és egyszersmind magyar nyelvű szaksajtó. (Kár volt a szerzőnek lemondania arról az eredeti ötletéről, hogy műve – különös tekintettel a reáltudományokra megfogalmazásban – alcímet is viseljen, s ezáltal pontosabban tájékoztasson mibenléte felől.)

Az imént jelzett „sikersztori” latin nyelven indul (*Nova Posoniensia*, 1720–1722), majd német nyelven folytatódik (*Wochenschrift für die Liebhaber*

der Geschichte der Erdbeschreibung, der Naturkunde, der Weltweisheit und der schönen Wissenschaften, 1779–1787), csakhamar magyarul is megszólal (*Magyar Hirmondó*, 1780–1788; *Magyar Museum*, 1788–1792 stb.), hogy aztán még ilyen meg olyan nyelven is szóljon, mígnem végképp át nem adja a helyét a magyar nyelvű orgánumnoknak.

A kezdetek nemcsak nyelvi szempontból voltak heterogének, tematikailag és sajtóműfajlag is.

Szerzőnk így summázza a 18. századi „legkezdetek” folyamatait és tényeit: „... megállapíthatjuk, hogy már a század első felében is történetek kísérletek tudományos jellegű közlések publikálására az érdeklődő magyarországi olvasók számára. Azonban valójában még a század második felében sem jött létre olyan folyóirat, amely önálló kutatásokon alapuló, természettudományos jellegű tanulmányok közlését tűzte volna feladatul. Viszont elkezdődött – ha nem is folyamatosan – a külföldi

BATÁRI Gyula

A tudományos szaksajtó kialakulása Magyarországon, 1721-1867 / Irta Batári Gyula. – Bp. : OSZK, 1994. – 188 p. (Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei, ISSN 0865-7548 ; 5.)

Összefoglaló angol nyelven is

Bibliogr.: p. 147-152.

ISBN 963-200-325 X

tudományos irodalom referálása... Sajnos, legtöbbször a forrás feltüntetése nélkül. ... Ezek, a legtöbb esetben névtelen referátumkészítők lényegében megteremtették a hazai tudományos közleményírás alapjait. Tehát e tekintetben úttörő munkát végeztek. A XIX. század elején kibontakozó hazai szaktanulmányírók – elsősorban majd a »Tudományos Gyűjtemény« hasábjain – már az elődök által megteremtett alapok nyújtotta tanulságok felhasználásával léphettek előre. ... Feltehetjük a kérdést, hogy kik érdeklődtek általában Magyarországon az ilyen jellegű kiadványok – folyóiratok, könyvek – iránt. Úgy gondoljuk, elsősorban a hazai oktatási intézmények – egyetemek, főiskolák, középiskolák stb. – tanárai, hallgatói, továbbá főként orvosok, tudós papok, mérnökök, ügyvédek, kasznárok, katonatisztek, főurak, nemesek, valamint városi polgárok, általában a tanult, képzett

emberek. Sajnos, a felsoroltak az adott körülmények között eléggé szűk réteget képviseltek a korabeli Magyarországon."

A 19. századból – a kiegyezésig – Batári több mint három tucat folyóiratról készített olykor egyéni, olykor csoportos portréképet. A legfontosabbak (*Tudományos Gyűjtemény, Orvosi Tár, Tudománytár*) rovatairól vagy korszakairól még külön-külön részképet is. A mi szakmánk szempontjából különösen érdekes *Borsos Márton Ismertetőjének* referálási tevékenysége, amely a természettudományi és műszaki referáló munka első módszeres kísérlete. Nem is élt sokáig, mindössze egy évet (1836 júliusától 1837 júliusáig). Tulajdonképpen a fogadtatási fanyalgás szüntette meg az Ismertető ebbéli tevékenységét.

Ebben az időszakban jellemzővé válik a folyóiratok profiltisztulása is. A korábban többprofilú orgánumok mindinkább csak természettudományiak, orvostudományiak, műszakiak stb. lesznek. Ez utóbbiak közül meg kell említeni a *Hétlapok Műtudomány' és egyéb hasznos ismeretek terjesztésére* c. folyóiratot, amelyet az első egyértelműen technikai, műszaki lapnak minősítenek. Szerkesztője, *Joó János* (1807-1874) rajztanár 1837-ben lapengedélyezési kérelmében – egyebek mellett – írja: „Figyelem leginkább azon új és hasznos találmányokra s legújabb divatú kézművekre fog fordíttatni, melyeket honunk és a külföld időnként elő mutatni fog.” Élt fél évet.

Tovább műszaki lapok voltak: *Műipar*, alcíme szerint *Heti Közlöny* a géptan, a vegytan, mű- és gyáripar köréből (1841. július 1.-december 23.); *Iparosok Lapja* 1850-től, majd 1861-től *Iparlap*; a kolozsvári *Hétlap* (1852-1854); *Gutenberg* (1865-1867). E kérészéletű ipari lapokat követően 1867-ben jelent meg a *Magyar Mémők-Egyesület Közlönye*, s élt egészen 1944. december 10-ig. Ez volt az első igazi tudományos, a kor színvonalán álló műszaki orgánumunk.

A „sikeresztori” utolsó 67 évét szerzőnk a következőképpen foglalja össze: „... a kiegyezés után létrejöttek a széles körű tudományos szakfolyóiratkiadás lehetőségének az alapjai Magyarországon. Mindez a kialakult, kedvező politikai helyzetnek és a gazdasági fellendülésnek volt köszönhető. Így végre állami támogatással megalakulhattak azok a tudományos intézetek, társulatok és oktatási intézmények, amelyek kiadták a különböző természettudományos szakterületek időszakos kiadványait. Ezek a folyóiratok már teljes mértékben alkalmasak voltak az élenjáró európai, észak-amerikai tudományosság közvetítésére, valamint a magyarországi tudományos kutatások eredményeinek rendszeres publikálására. ... Néhány alapvetően fontos folyóirat élete átvitt a következő korszakba, sőt, némelyikük még ma is megjelenik – egyesek ugyan már más címmel. Ilyenek a »Magyar Akadémiai Értesítő«, a »Természettudományi Közlöny« és az »Orvosi Hétlap«."

Nem volnánk méltányosak a szerzőhöz, ha csak a fejlődéstörténetre koncentrálnánk, s nem emlékeznénk meg bemutatási módszeréről, amely a mű fontosságát lebilincselő érdekességgel egészíti ki. Ő maga erről így vall: „A tárgyalt korszak légkörét, a hazai ... tudományos nyelv akkori állapotának bemutatását elsősorban a folyóiratok vonatkozó tartalmának bőszes, szó szerinti idézésével kívántam érzékeltetni, hitelessé tenni. Egy-egy értekezés tartalmát is rendszerint a legjellemzőbbnek vélhető, összefoglaló jellegű mondatok kiemelésével mutattam be.”

A fenti cél érvényesítése maradéktalanul sikerült, innen lapjain a lebilincselő érdekesség. Ha a nyelvújítás alkalmassá tette nyelvünket a modern értelemben vett széptudományok és szépirodalom művelésére, akkor a szaksajtónak ez a Batári által bemutatott-elemzett szárnybontogatása különféle természet- és alkalmazott tudományi terminológiai alapjaival ajándékozta meg nyelvünket.

A korabeli idézetek többsége egyszerre tükröz naiv báj és fogcsikorgató küzdelmet az addig magyarul soha meg nem fogalmazott tartalmak közlése érdekében. S hadd jegyezzük meg: gyakorta nem is törzsökös magyarok, hanem németből és

más nációkból lettek tartották kötelességüknek, hogy ezt a nyelvetörési és -idomítási feladatot elvégezzék.

Batári munkája – vegye ezt a t. Olvasó szakönyvekre alkalmazott szordinós értelemben – mindenképpen sikerkönyv lesz. Sokan és sokáig belőle fognak megismerkedni a magyar reáltudományi szaksajtó kezdeteivel.

Egyébként a recenziens – talán megengedheti magának ezt a szubjektív kitérőt – személyesen is örül Batári Gyula publikációs sikerének. Örül, mégpedig azért, mert a szerzőt még egyetemi éveiből ismeri, s azóta sem tévesztette szem elől. Ő azoknak a mindig búvárkodó kutatóknak az egyike, aki elmondhatja magáról, hogy „gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo”, az általa felkutatott tényekről-adatokról-folyamatokról pedig: „az isten a részletekben lakozik”. Külön – és láttuk milyen örvendetes – szerencse, ha az így jellemzett kutató az isten lakta részleteket egyszer szintézissé – mondjuk: templommá – rakhatja össze.

Végül egy el nem hanyagolható közlés: „A hazai tudományos szaksajtó kialakulásával kapcsolatos kutatások 1987/1988-ban az MTA-SOROS Alapítvány támogatásával történtek.”

Futala Tibor

A szegény ember Internetje: hogyan érhető el a hálózatok e-mailen

Az Internet csodálatos forrás, információs tenger, amely csak arra vár, hogy megcsapolják. Szabadon elérhető, bár korántsem mindenki számára. Háromfajta kapcsolatteremtési utat kínál:

- ▶ elektronikus levelezés,
- ▶ könyvtárak online katalógusainak kereshetősége a telnet parancs segítségével,
- ▶ állományok lehívása az ftp parancs segítségével.

Nem minden szolgáltató teszi ma még lehetővé mindhárom elérési formát. Elektronikus levelezés azonban többnyire mindenhol rendelkezésre áll. Ezen keresztül is számtalan alkalom kínálkozik kapcsolatok kialakítására a tudományos életben.

Az elektronikus hálózatok világa

Elektronikus levelezés (e-mail)

Az üzenetek küldésének és vételének elektronikus módja számtalan előnnyel jár a hagyományos postai utakkal szemben. Az e-mail különösen hatékony egyének egymás közti kommunikációjában. A jelenlegi levelezőrendszerek közvetlen kapcsolatot biztosítanak a fax, telex, ill. egyéb postai szolgáltatásokhoz. Így ha a partnernek nincs is postafiókja, az üzenet egyéb eszközökkel eljuthat hozzá. Bármikor, bárhol, bár-

ki, bárhol elérhető. Az elektronikus levelezés eltakarja a nemi és faji különbségeket, megkerüli a társadalmi hierarchiákat.

Elektronikus faliújságok (Bulletin Boards)

Az elektronikus faliújságok megteremtik a közösségi társalgás és vita lehetőségeit. Sokan tudnak sokakkal kommunikálni egyszerre. Ideális eszköze a témaorientált beszélgetéseknek, kérdésnek és segítségnyújtásnak. Valaki küld egy üzenetet minden érdekeltnak, amelyhez bárki hozzáfűzheti véleményét.

Elektronikus konferenciarendszerek

A faliújságok továbbfejlesztett változatai még több lehetőséget kínálnak. A témák elágaztathatók, továbboszthatók. A legfejlettebb rendszerekkel már valós idejű konferenciák is tarthatók.

Ezek a lehetőségek sokáig háromféle hálózat révén voltak elérhetőek: egyetemi és kutatóintézeti hálózatok; kereskedelmi hálózatok (pl. CompuServe, Delphi); önálló, általában lokális faliújságrendszerek. Az Internet ma már mindezeket összekapcsolja, így tulajdonképpen a hálózatok hálózatának tekinthető. A tudomá-